

SAĞLIK HİZMETLERİNİN SUNUMUNDA “BIÇAK PARASI” ALMANIN İCBAR SURETİYLE İRTİKÂP SUÇU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Süleyman AKKAYA*

ÖZ

Sağlık hakkı yaşam hakkı ile sıkı bağlantı içinde olan insan haklarındandır. Sağlık hizmeti sunumu esnasında karşılaşılan birçok suç tipi vardır: Bunlardan biri de icbar suretiyle irtikâp suçudur. İcbar suretiyle irtikâp suçu, 5237 sayılı TCK'nın 250. maddesinde düzenleme altına alınmıştır. Ancak daha sonra 6352 sayılı yargı hizmetlerinin etkinleştirilmesi amacıyla bazı kanunlarda değişiklik yapılması ve basın yayın yoluyla işlenen suçlara ilişkin dava ve cezaların ertelenmesi hakkında kanun ile icbar suretiyle irtikâp suçu düzenlenmesinde değişiklik yapılarak icbarın tanımı önceki haline göre genişletilmiştir. İcbar suretiyle irtikâp suçunun faili kamu görevlisidir. İcbar suretiyle irtikâp suçunun işlendiği meslek grupları incelendiğinde en sık rastlanılan meslek grubu sağlık sektörüdür. Bu suçun sıkça sağlık sektöründe işlenmesinin en önemli sebebi, sağlık çalışanlarının mesleklerini icra ederken sağlık hizmeti sunumunu esnasında hastalarla olan iletişimlerinde, yüksek teknik ve mesleki terminoloji kullanmasıdır. Üst düzeyde teknik ve tıbbi terimlerden oluşan sağlık hizmetlerinin niteliği bu hizmetin vatandaş tarafından anlaşılmasını

* Dr., Kamu Hukuku Dr., Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gazi Yaşargil Eğitim Araştırma Hastanesi Kardiyoloji Uzmanı, E-mail: akkayasuleyman@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3214-4837.
Makalenin Gönderim Tarihi : 29.07.2024.
Makalenin Kabul Tarihi : 31.12.2024.

zor hale getirmektedir. Bu nedenle sağlık hizmetlerinde hasta veya hasta yakınına icbar etmek daha kolay olacaktır. Sağlık çalışanlarının işlediği icbar suretiyle irtikâp suçu, sıkça rüşvet suçu ile karıştırılmaktadır. Bu yüzden, bu çalışmamızda, icbar suretiyle irtikâp suçu ile rüşvet suçunun birbirinden farklarını yargı kararları ışığında analiz etmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Sağlık hizmetleri, bıçak parası alma, irtikâp suçu, suçun unsurları, suçun özel görünüş şekilleri.

EVALUATION OF RECEIVING “KNIFE MONEY” IN THE PROVISION OF HEALTH SERVICES IN TERMS OF ENFORCEMENT CRIME BY SPIRITUAL FORCE

ABSTRACT

The right to health is a human right that is closely linked to the right to life. There are many types of crimes encountered during the provision of health services: One of them is the crime of extortion by coercion. The crime of extortion by inducement is regulated under Article 250 of the Turkish Penal Code No. 5237. However, later on, with the Law No. 6352 on the amendment of some laws in order to make judicial services more efficient and on the postponement of cases and penalties related to crimes committed through the press and broadcasting, the definition of the crime of extortion by inducement was expanded compared to its previous form. The perpetrator of the crime of extortion by inducement is a public official. When the occupational groups in which the crime of extortion by inducement is committed are analyzed, the most common occupational group is the health sector. The most important reason why this crime is frequently committed in the health sector is that health professionals use highly technical and professional terminology in their communication with patients during the provision of health services. The nature of health services, which consist of highly technical and medical terms, makes it difficult for citizens to understand these services. Therefore, it will be easier to coerce the patient or the patient’s relatives in health services. The crime of extortion by coercion committed by healthcare professionals is often confused with the crime of bribery. Therefore, in this study, we have tried to analyze the differences between the crime of extortion by inducement and the crime of bribery in the light of judicial decisions.

Keywords: Health services, taking knife money, extortion crime, elements of the crime, special forms of appearance of the crime.

I. GİRİŞ

İrtikâp suçu, 5237 sayılı TCK'nın ikinci kitabının, “*Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar*” adlı bölümünde bulunan 250. maddesinde düzenlenmiştir.¹ 5237 sayılı TCK'nın 250. Maddesi üç fıkra halinde irtikâp suçunu tanımlamıştır. Bu maddenin ilk fıkrasında icbar suretiyle irtikâp suçu düzenlenirken diğer iki fıkrasında ise ikna suretiyle irtikâp ve hatadan yararlanmak suretiyle irtikâp suçu düzenlenmiştir. İrtikâp suçunu düzenleyen TCK'nın 250. maddesi, 6352 sayılı kanun ile değişikliğe uğramış ve icbar tanımı somutlaştırılarak bu suç hakkındaki çelişkilerin önüne geçilmek istenmiştir. “*Kamu görevlisinin haksız tutum ve davranışları karşısında, kişinin haklı bir işinin gereği gibi, hiç veya en azından vaktinde görülmeceği endişesiyle, kendisini mecbur hissederek, kamu görevlisine veya yönlendireceği kişiye menfaat temin etmiş olması halinde, icbarın varlığı kabul edilir.*” şeklinde yapılan değişiklik ile icbarın tanımı somutlaştırılmış ve icbarın tanımı önceki haline göre daha çok genişlemiştir.

İrtikâp sözcüğü “rkb” kökünden gelmekte olup “(ağır bir şeyi) üstüne alma, (suç veya günah) işleme” anlamıyla kullanılmaktadır.² Türk dil kurumu sözlüğünde irtikâp sözcüğü, “*kötü iş yapma, kötülük etme, yiyicilik, yalan söyleme, hile yapma*” şeklinde tanımlanmaktadır.³ Hukuk terminolojisinde ise irtikâp; “*kamu görevlisinin, kamu görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanarak kendisine veya başkasına yarar sağlamaya veya vaat etmeye bir kimseyi icbar ya da ikna etmesi veya kanunen alınmaması gereken şeyi, muhatabının hatasından faydalanarak alması*” olarak tanımlanmaktadır.⁴ İrtikâbın ne anlama gelmesi gerektiği konusunda yargı kararlarında da bir uzlaşma ortaya konulmaya çalışılmıştır.⁵

¹ Hakan Hakeri, *Tıp Ceza Hukuku*, Ankara, Seçkin Yayın, 5. Baskı, 2024, s. 391.

² <https://www.etimolojiturkce.com/arama/rkb>. Erişim tarihi: 15.02.2024.

³ <https://sozluk.gov.tr>. Erişim tarihi: 15.02.2024.

⁴ M. Reis Koca, “İrtikâp Suçu”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 6, 2015, s. 247-279.

⁵ Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 30/03/2010 tarih ve 2009/5-167-2010/70 sayılı kararında irtikâp suçu şu şekilde açıklanmıştır: “*İrtikâp suçu bir memurun görevine giren bir hususta görevini veya sıfatını kötüye kullanarak bir kimseyi kendisi ya da başkasına çıkar sağlamaya icbar veya*

İrtikap suçu TCK.’da “bir kimseyi icbar eden kamu görevlisi,...cezalandırılır”, “bir kimseyi ikna eden kamu görevlisi... cezalandırılır” şeklinde tanımlanmış olduğundan irtikâp suçu görev suçu olarak nitelendirilebilir. Çünkü görev suçu ancak kamu görevlileri tarafından işlenebilmektedir.⁶ Görev suçunun unsurlarının oluşması için suçun, kamu görevlisinin icra etmesi gereken işleriyle ilgili olması ve suçu doğuran eylem ile kişinin görevi arasında illiyet bağı bulunması gerekmektedir.⁷ Dolayısıyla kamu görevlisinin sahip olduğu görev, kamu görevlisinin görev suçunu işlemesini daha kolay hale getirecektir. İrtikâp suçunun fail unsuruna baktığımız zaman, bu suçun failinin kamu görevlisi olarak nitelendirilmesi, bu suçu görev suçu haline getirmektedir.⁸ Kamu görevlisinin kendisine verilen görevinin tanıdığı üstün ve özgüvenli davranma hali, onun bu suçun faili haline gelmesini kolaylaştırmaktadır. Ancak irtikâp suçunun meydana geliş şekline bakıldığında, irtikâp suçunun failinin daha çok girişimci, profesyonel mesleki statüye sahip olan kişilerin olduğu görülecektir. İrtikâp suçu, daha çok teknik veya mesleki beceriye sahip kamu görevlileri tarafından işlenmektedir. Teknik ve mesleki bilgi birikimi gerektiren mesleklerden biri de sağlık meslek grubudur. Çünkü sağlık çalışanlarının teknik ve mesleki bilgileri, toplum tarafından kolayca anlaşılmemektedir. Üst düzeyde bilimsel ve mesleki donanımın, toplumdaki bireyler tarafından kolay anlaşılabilmesi, bu suçun işlenmesini kolaylaştırmaktadır. Güncel olarak da sıkça basında yer aldığı haliyle “bıçak parası” kavramını da irtikâp suçu kapsamında değerlendirmek mümkündür. Sağlık çalışanlarının işlediği irtikâp suçunun unsurları rüşvet suçu unsurlarına benzese de icbar yönüyle bu suçtan ayrılmaktadır. Bu yüzden icbar suretiyle irtikâp suçu, Türk Ceza Kanununda müstakil suç olarak kabul edilmiştir. Sağlık çalışanları olan kamu görevlilerinin görevleri gereği, bu suçu işlemeye daha uygun olmasının temel iki sebebi bulunmaktadır: Birincisi, mağdurun karakteri; yani biyopsikososyal açıdan tam iyilik

ikna etmesi ile oluşur. Buna göre memurun görev ve yetki alanına giren bir işi yaparken veya yapabilecek durumda iken çıkar sağlaması, icbarın ciddi olması, sanığın isteklerinin kanunsuz olduğunu bilen mağdurun etkisinden kurtulamadığı baskı sonucu sanığa çıkar sağlaması gerekir.”
www.kazanci.com.tr. Erişim tarihi:01.03.2024.

⁶ Hakeri, Tıp Ceza Hukuku, s. 391.

⁷ Hakeri, Tıp Ceza Hukuku, s. 392.

⁸ Tülay Kitapçıoğlu Yüksel, Özgü Suç, İstanbul, Oniki Levha Yayın, 2021, s. 162.

halinde olmayan hasta olan kişiler olmasıdır. Mağdurun “hasta” olma hali onun failin gerçekleştirdiği icbar hareketlerine daha çabuk ve herhangi bir sorgulama yapmadan cevap vermesini sağlayacaktır. Sağlık çalışanlarının bu suçu işlemeye daha uygun olmasının ikinci nedeni ise, sağlık mesleğinin çok fazla teknik ve mesleki beceri içermesi, terminolojik olarak da günlük hayattaki dil terminolojisinden çok uzak olmasıdır. Bu bakımdan sağlığını kaybetme korkusu yaşayan bir mağdurun, nitelikli şekilde düşünme ve doğru kararlar alabilme kabiliyetinin zayıflayarak, iradesinin kırılması daha kolay hale gelmektedir. Sonuçta, sağlık çalışanı olmayan kamu görevlisinin icbar eyleminin mağduru ile sağlık çalışanı olan kamu görevlisinin icbar eyleminin muhatabı biyopsikososyal açıdan aynı değildir. Bu nedenle sağlık hizmeti sunumunda görevli olan kamu görevlisinin mağduru icbar etmesi daha kolay olacaktır.

II. KORUNAN HUKUKİ DEĞER

İrtikâp suçu 5237 sayılı TCK'nın “*Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar*” başlıklı bölümünde düzenlenmiştir. Düzenlemenin kanunda bulunduğu yer itibari ile bu suç ile kamu idaresinin güvenilirliğinin ve işleyişinin korunmak istendiği anlaşılmaktadır.⁹ Ancak doktrinde, bu konuda farklı görüşler olmakla beraber, oluşan görüş birliği, bu suçun birden fazla hukuki değeri koruduğu yönündedir. Bu suçla korunmak istenen menfaatlerden biri, kamusal; diğeri de bireysel menfaattir. Kamusal nitelik taşıyan menfaatler; kamu idaresinin itibarını korumak, idareye duyulan güveni ve kamu görevlilerine duyulan güveni korumaktır. Ayrıca anayasal olarak idarenin tüm bireylere karşı eşit işlem yapma yükümlülüğü olduğundan, bu suç ile korunan hukuki değer, idarenin tarafsızlığı ve doğru şekilde işlemesi olduğu yönünde görüş de mevcuttur.¹⁰ İrtikâp suçu ile korunmak istenen bireysel nitelik taşıyan hukuki değer: Kamu görevlilerinin görevlerinin sağladığı üstünlük durumlarından istifade ederek başkalarına zarar vermelerini engellemek, kişilerin sözleşme özgürlüğünü korumak,

⁹ Handan Yokuş Sevük, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 4. b., Ankara, Adalet Yayınevi, 2022, s.909; Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, R. Murat Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, 20. b., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2022, s. 1295.

¹⁰ Tezcan, Erdem, Önok, s. 1295; Yokuş Sevük, s. 909, Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökçen, Mehmet Emin Alşahin, Kerim Çakır, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 20. b., Ankara, Adalet Yayınevi, 2022, s. 1064.

karar verme özgürlüğünü korumak olduğu şeklinde değerlendirmeler vardır.¹¹ Kanaatimizce de irtikâp suçunun düzenleme altına alındığı kanundaki yeri ve idarenin eşit davranma yükümlülüğüne aykırı davranması, kişilerin devlete olan güveninde zedelenme yaratacaktır. Kamusal bir menfaat ortaya çıkmasıyla beraber kişilerin özgür düşünme kabiliyetlerinin ellerinden alınmasıyla da kişisel menfaatin ihlal edileceği şeklinde düşünmekteyiz. Sağlık çalışanlarının, hastalara sağlık hizmeti sunumunda, irtikâp suçunu işlemesi, insanların eşit bir şekilde sağlık hizmetlerine erişimini engelleyecek ve anayasal olarak kişilerin sağlık hakkı da ihlal edilmiş olacaktır.

III. SUÇUN UNSURLARI

A. Suçun Faili

TCK'nın 250. maddesinde icbar suretiyle irtikâp suçu “... *bir kimseyi icbar eden kamu görevlisi... cezalandırılır*” şeklinde düzenlenme yapılarak bu suçun failinin sadece kamu görevlisi olabileceği ortaya konulmuştur. Bu nedenle icbar suretiyle irtikâp suçu, özgü suç niteliğindedir ve faili sadece kamu görevlisi olabilir.¹² Kamu görevlisinin tanımı: TCK 6/c maddesinde “*kamu görevlisi deyiminden; kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da herhangi bir surette sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişi*” şeklinde yer almaktadır. Bu yüzden icbar suretiyle irtikâp suçunun oluşması için suç işlemeyen failin kamu görevlisi sıfatını taşıması gereklidir.¹³ Failin, icbar suretiyle irtikâp suçunu işlemesinden sonra kamu görevlisi sıfatını yitirmesi, suçun oluşmasını engellemeyecektir. icbar suretiyle irtikâp suçunun oluşumu için kamu görevlisinin bu suçu çalışma saatleri içerisinde işlemesi gerekmez; suçun faili, görev başında olmadığı zaman da bu suçu işleyebilir. Yukarıda da belirtildiği üzere failin kamu görevlisi

¹¹ Hakeri, Tıp ceza hukuku, s. 392, Mahmut Koca, İlhan Üzülmez, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 8. b., Ankara, Adalet Yayınevi, 2022, s. 1083, Doğan Soyaslan, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 13. b., Ankara, Yetkin Yayınları, 2020, s. 713.

¹² Yurtcan, Erdener, Yargıtay Kararları Işığında Rüşvet – Zimmet – İrtikâp - Görevi Kötüye Kullanma, Ankara, 4. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2021, s. 90, Kitapçioğlu Yüksel, Özgü Suç, s. 172;.

¹³ Artuk, Gökçen, Alşahin, Çakır, s. 1075; Koca, Üzülmez, Ceza Özel, s. 1083.

olup olmadığına karar verirken öncelikle kamu hizmetinin ne anlama geldiğini ortaya koymak gerekir. Kamu hizmetinden anlaşılması gerekenin ne olduğu, TCK'nın 6. maddesinin gerekçesinde şöyle ifade edilmektedir: "...*Kamusal faaliyet, Anayasa ve kanunlarda belirlenmiş olan usullere göre verilmiş olan bir siyasal kararlar, bir hizmetin kamu adına yürütülmesidir. Bu faaliyetin yürütülmesine katılan kişilerin maaş, ücret veya sair bir maddî karşılık alıp almamalarının, bu işi sürekli, süreli veya geçici olarak yapmalarının bir önemi bulunmamaktadır.*" Herhangi bir kişi kamu görevlisi olmamasına rağmen kendisini kamu görevlisi olarak tanıtarak mağdur kişileri icbar veya ikna ederek bu suçun unsurlarını yerine getirirse bile irtikâp suçunun faili sayılamayacaktır; bu kişi ancak kamu görevinin usulsüz üstlenilmesi, dolandırıcılık veya yağma suçunun faili olabilecektir. Bu durumu açıklar nitelikte olan bir Yargıtay kararında; "*İmar ve Şehircilik Müdürlüğünde işçi olarak görev yapan, yetki ve görev alanına giren bir işlem bulunmadığı halde, temyiz konusu olmayan sanık ...'dan imara aykırı olarak yaptığı inşaat için "yapı ruhsatını belediye meclisinden geçirebilmek için 2.500 TL para gerekiyor" demek suretiyle 2.500 TL alan ve nüfuz sahibi olmadığı anlaşılan sanıkların eylemlerinin dolandırıcılık suçunu oluşturacağı...*"¹⁴ şeklinde bir değerlendirme yer almaktadır. Yargıtayın bu kararında fail, kamu görevlisi olmadığı için mağduru icbar veya ikna etse bile irtikâp suçunun faili olmayacağını, dolandırıcılık suçunun faili olacağı tespiti yapılmıştır. Kamu görevlisi emeklilik veya istifa gibi nedenlerden ötürü görevinden ayrılmış fakat daha önce kamu görevinde yer aldığı görevine ilişkin olarak herhangi bir kişiye icbar etmek isterse fail icbar ettiği anda kamu görevlisi olmadığı için icbar suretiyle irtikâp suçunu işlemiş sayılmayacaktır.

B. Suçun Mağduru

Bu suçun mağduru, sağlık hizmeti sunumunu yapan kamu görevlisi tarafından icbar edilerek kendisinden fayda sağlanan gerçek kişidir.¹⁵ Tüzel kişilerin icbar edilmesi ve kendisinden faydalanılması söz

¹⁴ Yargıtay 5. CD. 20.02.2020 T. 2017/1495 E. 2020/9248 K. www.kazanci.com Erişim tarihi:12.03.2024.

¹⁵ İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 18. b., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2022, s. 223, Hakan, Hakeri, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012, s. 120.; Bahri Öztürk, Mustafa

konusu olmadığından bu suçun mağduru kapsamında değerlendirilemeyecektir. Ancak tüzel kişileri de, icbar suretiyle irtikâp suçu kapsamında, suçtan zarar gören olarak değerlendirebiliriz.¹⁶ Lakin doktrinde tüzel kişiler konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bu görüşlerden biri; kanunda suçun tanımının yapıldığı yer “*Devlete Karşı İşlenen Suçlar*” adlı bölüm olması nedeni ile suçun mağdurunun devlet, irtikâp fiiline maruz kalan kişinin ise suçtan zarar gören olacağı şeklindedir.¹⁷ Doktrindeki diğer görüş ise, bu suçun mağdurunun icbar edilen kişi olduğu, devletin ise ancak suçtan zarar gören olarak değerlendirilebileceğidir.¹⁸ İcbar edilen kişi ile yarar sağlayan kişi de aynı olmayabilir. Bu suç kapsamında değerlendirme yapılırsa icbar edilen kişi mağdur olarak yer alır. Sağlık hizmeti alan kişi ile icbar suretiyle irtikâp suçu işleyen sağlık hizmeti sunucusuna fayda sağlayan kişi aynı kişi olmayabilir. Nitekim ülkemizde sağlık hizmetlerinde daha çok hasta yakınları sağlık hizmet sunucusu ile ilişki halindedir. Bu yüzden sağlık hizmetlerinin sunumunun gerçekleştiği sağlık tesislerinde, icbar suretiyle irtikâp suçunun mağduru ile fayda sağlayan kişi çoğu zaman aynı kişi olmamaktadır. Bu suç kapsamında faydayı sağlayan kişi bu suçtan zarar gören olarak değerlendirilir.

C. Suçun Maddi Unsur

İrtikâp suçu, TCK'nin 250. maddesinde üç ayrı şekilde düzenlenmiştir: İcbar suretiyle irtikâp, ikna suretiyle irtikâp ve hatadan yararlanmak suretiyle irtikâptir. İcbar, ikna, hatadan yararlanmak, irtikâp suçunun seçimlik hareketleri olmayıp; bu eylemler, birbirinden bağımsız nitelikteki suçların unsurlarıdır.

Ruhan, Erdem Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 12. Baskı, Seçkin-Hukuk, 2012, s.160, Kanbur, s. 1183;

¹⁶ Erkan Sarıtaş, “İcbar Suretiyle İrtikâp Suçu (TCK m. 250/1)”. AÜHFHD, C. LXXI, S. 2, 2022, s. 690.

¹⁷ Soyaslan, s. 713, Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 17. b., , Ankara, Seçkin Yayıncılık,2022, s. 1097.

¹⁸ Mert Asker Yüksektepe, Rüşvet ve İrtikâp, İstanbul, Aristo Yayınevi, 2018, s.53, Tezcan,Erdem.,Önok, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 1280.

İcbar suretiyle irtikâp suçu bakımından icbar kavramı, TCK md. 250/1’de “görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına yarar sağlanmasına veya bu yolda vaatte bulunulmasına bir kimseyi icbar eden kamu görevlisi, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Kamu görevlisinin haksız tutum ve davranışları karşısında, kişinin haklı bir işinin gereği gibi, hiç veya en azından vaktinde görülmeyeceği endişesiyle, kendisini mecbur hissederek, kamu görevlisine veya yönlendireceği kişiye menfaat temin etmiş olması halinde, icbarın varlığı kabul edilir.” şeklinde düzenleme altına alınmıştır. Bu düzenlemeyle, ilk olarak, suçun maddi unsurlarından olan kamu görevlisinin görevini kötüye kullanması açıklanmıştır. Bu maddenin daha sonraki cümlelerinde ise muğlak olan icbar karinesi, daha somut hale getirilmiştir. Öyle ki bu maddedeki açıklamalar, icbar kavramını sübjektif değerlendirmelerden uzak tutarak objektif bir değerlendirme yapmıştır.

1. Görevinin Sağladığı Nüfuzu Kötüye Kullanmak

İcbar suretiyle irtikâp suçu, TCK madde 250/1’de düzenleme altına alınmış, bu suçun oluşumu için ön şart “görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına yarar sağlanmasına veya bu yolda vaatte bulunulmasına bir kimseyi icbar eden kamu görevlisi...” şeklinde düzenlenerek, görevli kamu görevlisinin görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanması ile bu suçun unsurları başlamış olacaktır.¹⁹ 765 sayılı TCK’da icbar suretiyle işlenen irtikâp suçunun ön şartı olarak görevin kötüye kullanılması şeklinde düzenleme yapılmıştır. Ancak 5237 sayılı TCK’da ise icbar suretiyle işlenen irtikâp suçunda, görevin kötüye kullanılması terimi yerine, nüfuzun kötüye kullanılması terimi tercih edilmiştir. Nüfuzun kötüye kullanılması ile görevin kötüye kullanılması terimleri birbirinden farklı anlamlar içerir. Görevin kötüye kullanılması, nüfuzun kötüye kullanılmasına göre daha geniş anlam içermektedir²⁰ Kamu görevlisinin yetkili ve görevli olmadığı bir işi, icbar

¹⁹ Özbek, Doğan, Bacaksız, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 954. Vd ; İlhan, Üzülmez, Yeni Ceza Kanunu’nda İrtikâp Suçu, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt:14. Sayı:2, s.280,2006; Toroslu, Nevzat ve Haluk Toroslu, Ceza Hukuku Özel Kısım, Ankara, Savaş Yayın, 2021.

²⁰ “...Büyükşehir Belediyesi UKOME biriminde görevli olan sanıkların, herhangi bir durağa bağlı olmadan taksicilik yapan mağdurlar ... ve ...’den taksi durağı ruhsatı vermek için menfaat temin ettiklerinin iddia ve kabul

etme eylemi için kullanması, görevi kötüye kullanma şeklinde değerlendirilir. Dolayısıyla TCK madde 250/1’de yapılan yeni düzenleme ile icbar edenin fail olabilmesi için icbar konusu, kamu görevlisinin göreviyle ilişkili olmalıdır.²¹ Bu düzenlemede yer alan güven ve nüfusun kötüye kullanılması kavramları kamu görevlisinin göreviyle ilişkili olmalıdır.²² İcbar suretiyle irtikâp suçunda, fail, kanunların ve hukuk mevzuatımızdaki düzenlemelerin kendisine verilen yetki ve göreve aykırı hareket ederek bu suçu işlemelidir. Kamu görevlisi, mevzuatın gerekli kıldığı görevleri talimatlara uygun şekilde yerine getirmekle yükümlüdür. Kamu idaresinin herkese eşit ve tarafsız hizmet sunması anayasal açıdan çok önemlidir. Kamu görevlisinin sıfatından kaynaklanan gücü, kendi menfaati için değil, kanunun belirlediği amaçlar doğrultusunda kullanması gerekir.²³ Kamu idaresine karşı işlenen suçlardan biri olan icbar suretiyle irtikâp suçunun ön şartı olan görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanması, kamu görevlisinin herkese eşit davranma yükümlülüğünü zedelemiş ve bunun sonucunda bu suçun unsurlarını

olunduğu olayda, dosyadaki tüm bilgi ve belgelerden sanıkların görevli olduğu birimin büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde taksi duraklarının sayısını ve yerlerini belirlemeye yetkili olduğu, taksi durağı ruhsatının ise bağlı bulunulan ilçe belediyesi tarafından verilebildiği, böylelikle sanıkların taksi durağı ruhsatı verme gibi bir görevlerinin bulunmadığı gibi sanık ... ve mağdurların beyanları da hep birlikte değerlendirildiğinde mağdurlar ...ve ...'e yönelik eylemlerinin nitelikli dolandırıcılık suçunu oluşturduğu gözetilmeden yanılığın değerlendirme sonucu bu eylemlerin ikna suretiyle irtikâp olarak kabulüyle yazılı şekilde hükümler kurulması...” Yargıtay 5. CD.T.12/7/2018,E.2016/6294,K. 2018/5328, www.kazanci.com.tr,Erişim tarihi:13.03.2024

²¹ “...Nüfuz, kamu görevlisinin görevinin vermiş olduğu yetki ve imkânlar nedeniyle sahip olduğu güç ve etkinlik; bunun kötüye kullanılması ise yetki ve imkânların sağladığı ayrıcalıklı üstün konumdan yararlanarak görevlinin kendisi ya da başkasına yarar sağlaması olup, bu suçta kamu görevlisi görevi gereği sahip olduğu gücü haksız yarar elde etme amacıyla kullanmaktadır.” YCGK.,T 06/5/2021,E.2020/276,K.2021/201, <https://www.kazanci.com.tr>, Erişim tarihi:13.03.2024.

²² “... İrtikâp suçu bir görev suçu olması nedeniyle memurun görev ve yetki alanına giren bir işlemi yaparken veya o işlemi yapabilecek durumda iken çıkar sağlamasıdır. O nedenle icbar veya iknanın konusu memurun görevine girmiyor ise irtikâp suçundan söz edilemez”. (Y.5.CD. T. 30.10.2002, 7872/6911). Karar için bkz. www.kazanci.com.tr, Erişim tarihi:13.03.2024.

²³ Hakeri, Tıp Ceza Hukuku, s. 392.

meydana getirmiştir.²⁴ İcbar eden kamu görevlisi için icbar konusu eylem, kamu görevlisinin görevi kapsamında olmalıdır. Ancak kamu görevlisinin nüfuzunu kötüye kullanabilmesi için icbar edenin, icbar edilme eylemi esnasında görevi başında olması gerekmez. İcbar eden kamu görevlisi, icbar konusu ile ilgili olarak mevzuat gereği görevli olması, bu suçun ön şartı olan “görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanması” açısından yeterli olacaktır. Bu suçun ön şartında; kamu görevlisinin kişiyi icbar ederek görevinin kendisine sağlamış olduğu etkinlik, üstünlük ve avantajları kullanarak nüfuzunu kötüye kullanmış olması gerekecektir. Bu durum, 6352 sayılı kanun ile TCK 250/1 maddesinde yapılan değişiklik ile “kamu görevlisinin haksız tutum ve davranışları karşısında, kişinin haklı bir işinin gereği gibi, hiç veya en azından vaktinde görülmeyeceği endişesiyle, kendisini mecbur hissederek, kamu görevlisine veya yönlendireceği kişiye menfaat temin etmiş olması halinde, icbarın varlığını” ortaya konulmuştur.

2. İcbar Etme

İcbar kavramı, doğrudan veya dolaylı olarak mağdurun iradesini manevi baskı altına alınması ve mağdurun isteği dışında haksız bir şekilde faile yarar sağlanması şeklinde açıklanabilir.²⁵ İcbar eylemi, sözlükte “birine istemediği bir işi zorla yaptırmak, zorlamak, zorunda bırakmak” olarak tanımlanmıştır.²⁶ İcbar suretiyle irtikap suçu, TCK madde 250/1’de “kamu görevlisinin haksız tutum ve davranışları karşısında, kişinin haklı bir işinin gereği gibi, hiç veya en azından vaktinde görülmeyeceği endişesiyle, kendisini mecbur hissederek, kamu görevlisine veya yönlendireceği kişiye menfaat temin etmiş olması halinde, icbarın varlığı kabul edilir” şeklinde düzenleme altına alınmış ve sübjektif değerlendirmelerin önüne geçilerek bu suç hakkında objektif bir tanımlama yapılmıştır. Bu düzenlemede açıklandığı üzere kamu görevlisi, açıkladığı istekler yerine getirilmezse mağdurun işini hiç veya usulüne uygun yapmayacağını dile getirerek mağduru korkutmakta, tehdit

²⁴ Tezcan, Erdem, Önok, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s. 1279.

²⁵ Zeki, Hafizoğulları, Muharrem, Özen, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Millete ve Devlete Karşı Suçlar, 1. Baskı, Ankara, Legal Kitapevi, 2016.s.24.; Üzülmöz, “Yeni Ceza Kanununda İrtikap Suçu (M.250)”, s. 279.

²⁶ Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, (sozluk.gov.tr Erişim Tarihi:14.03.2024)

etmektedir.²⁷ Mağdur, böyle bir tehdit karşısında, normalde yapılması gereken işinin, fail tarafından yapılmayacağı endişesiyle haksız olduğunu bildiği fayda veya menfaati kamu görevlisi olan; yani manevi cebir uygulayan kişiye ödeyerek bu suçun oluşmasını sağlamış olacaktır. İcbar eyleminde yapılan tehdittin²⁸ olması gereken boyutu, TCK 250. maddenin gerekçesinde; “irtikâp suçundaki icbarın, yağma suçunun oluşumuna neden olan cebir veya tehdit boyutuna varmaması gerektiği” şeklinde açıklanmıştır.²⁹ İrtikâp suçu bakımından icbar eylemi, belirtilen yoğunlukta cebir ve tehdit boyutuna varmaması gerekmektedir.³⁰ Tehdit ile irtikâp suçundaki icbar, içerik olarak özdeş değildirler. İcbar suretiyle irtikâp suçunun açıklandığı kanun maddesinde, icbar suçundaki cebir maddi veya manevi şeklinde olabilir. Bu suç kapsamında meydana gelen

²⁷ Hakeri, Tıp Ceza Hukuku, s. 392.

²⁸ Yurtcan, Erdener. Yargıtay Kararları Işığında Rüşvet-Zimmet-İrtikâp-Görevi Kötüye Kullanma, 3. bs. Ankara, Seçkin Yayın, 2020,s.55.,“...Mağdurun iradesini baskı altında tutmaya elverişli olmak koşuluyla doğrudan doğruya veya dolaylı biçimde yapılan her türlü zorlayıcı hareketin icbar kavramına dahil olduğu, manevi cebrin, belli bir şiddete ulaşması, ciddi olması, mağdurun baskının etkisinden kolaylıkla kurtulma olanağının bulunmamasının gerektiği... Yargıtay 5. CD. 02.05.2014 T. 2014/2966 E. 2014/4881K. www.kazanci.com.tr. Erişim Tarihi:01.03.2024

²⁹ “...icbar kelimesi manevi cebir anlamında olup cebir unsuru manevi tazyikle gerçekleşecektir. Mağdurda meydana getirilen korkunun etkisi altında suçun işlenmesi hâlinde icbar gerçekleşmiş sayılacak, maddi cebir kullanılması hâlinde ise, eylem yağma suçunu oluşturacaktır. Nitekim TCK’nın 250. maddesinin gerekçesinde de bu husus açıkça belirtilmiştir. Yine Ceza Genel Kurulunun ve Özel Dairelerin yerleşmiş kararlarında belirtildiği üzere, manevi cebrin, belli bir şiddete ulaşması, ciddi olması, mağdurun baskının etkisinden kolaylıkla kurtulma imkânının bulunmaması gerekir. Mağdurun iradesini baskı altında tutmaya elverişli olmak şartıyla, doğrudan doğruya veya dolaylı biçimde yapılan her türlü zorlayıcı hareket de icbar kavramına dahildir. Yapılan hareketlerin mağdurun iradesini manevi baskı altında tutmaya uygun ve elverişli olması, vaat edilmesi veya sağlanması istenilen menfaatin hukuka aykırı olduğunun mağdurca bilinmesi icbar için yeterlidir. Bu nedenle de icbarın manevi baskı oluşturmaya elverişli olup olmadığı, somut olayın özellikleri ve nesnel şartlar nazara alınarak, hâkim tarafından takdir edilmelidir.” Yargıtay CGK 6/5/2021 tarihli ve 2020/276 E. 2021/201 K. Sayılı Kararı, <https://www.kazanci.com.tr/ictihat/> Erişim Tarihi: 14.03.2024.

³⁰ Yargıtay CGK, T. 30.03.2010, E. 2009/5-167, K. 2010/70 www.kazanci.com.tr. Erişim tarihi:14.03.2024.

cebir, maddi cebir şeklinde ise TCK’de yer alan birçok suç meydana gelebilecektir.

İcbar eylemindeki manevi cebir, tehdit gibi algılanırsa oluşan suç irtikâp suçu değil, yağma suçu olarak değerlendirilir.³¹ Nitekim Yargıtay’ın icbar eyleminin sadece manevi cebir boyutunda kalması gerektiği yönünde kararları mevcuttur.³² Oluşan cebir manevi cebir ise tehdit suçu veya icbar suretiyle irtikâp suçunun unsurları oluşmuş olabilir. Kanun maddesinin açıklamasından anlaşıldığı üzere; meydana gelen tehdidin de icbar suretiyle irtikap suçunun unsuru olarak nitelendirilmesi için yağma suçunda meydana gelen ağırlıkta bir tehdit şeklinde olmaması gerekir.³³ Kamu görevlisi, kendi görevinin kendisine sağladığı nüfusu kötüye kullanarak, yağma suçunun oluşumuna neden olan tehdittin ağırlığında olmayan bir tehdit ile mağdura vaatte bulunarak menfaat sağlamış ise, icbar suretiyle irtikap suçunun unsurlarını oluşturmuş olacaktır. Bu eylem sırasında, kamu görevlisi, yukarıda anlattığımız tehdit boyutuyla mağduru korkutup aksi takdirde mağdurun işini yapmayacağını veya eksik yapacağını ima edecektir. İcbar

³¹ Hakeri, Tıp Ceza Hukuku, s. 393.

³² Yargıtay CGK 6/5/2021 tarihli ve 2020/276 E. 2021/201 K. Sayılı Kararı, <https://www.kazanci.com.tr/ictihat/> Erişim Tarihi:14.03.2024.

³³ “İrtikâp suçunun icbar unsurundan söz edebilmek için; mağdur açısından daha büyük bir zarardan kurtulmak amacıyla, memurun istemine boyun eğmesinin yeterli olduğu da gözetilerek...” Y.5. CD. 19.03.2008, 35/2244, www.kazanci.com.tr. Erişim tarihi:14.03.2024.

eylemindeki tehdit, kişinin iradesinin baskı altına alınmasını sağlayan dolaylı ve zorlayıcı her türlü hareket olabilir.³⁴

İcbar suretiyle irtikâp suçu, sağlık hizmetlerinin sunumunda sıkça işlenen bir suç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu suçun bu alanda sıkça işlenebilmesinin nedeni, mağdurun manevi cebir ile tehdit edilmesinin daha kolay olmasıdır. Nitekim insanın vücut bütünlüğünün zarara uğrayacağı endişesi, onu icbar edilmeye daha elverişli hale getirecektir. İcbar edilen kişinin ruh hali, manevi cebrin sonuç almasında etkili olacaktır. İnsanın kendi vücut dokunulmazlığını garanti altına alma güdüsü, yapılan tehdit karşısında kişiyi, inisiyatifsiz hale getirecek ve failin tüm isteklerini daha kolay yerine getirmesini sağlayacaktır. Bu nedenle sağlık hizmetleri sunumunda ve hatta acil sağlık hizmetleri sunumunda failin, mağduru icbar etmesi daha kolay olacaktır. Acil durumlarda kişinin iradesi daha kolay kırılacaktır; çünkü kişinin detaylı düşünme, plan yapma yetisi olmayacaktır.

İcbar suretiyle irtikâp suçunun meydana gelmesi için failin kendi görevi ile ilişkili bir iş konusunda mağduru icbar etmesi gerekir. Nitekim icbar suretiyle irtikâp suçu, kanun maddesinde; kamu görevlisinin yapması gerektiği bir işi mağdur üzerinde manevi cebir yaratarak yapmayacağı endişesi yaratarak yarar sağlanması şeklinde tanımlanmıştır. Bu yüzden icbar suretiyle irtikâp suçunun meydana gelmesi için icbara konu olan şeyin, failin normalde yapması gereken bir göreviyle alakası

³⁴ Yargıtay Ceza Genel Kurulunun, 29.09.2020 tarihli bir kararında “...sanığa atılı icbar suretiyle irtikâp suçunun oluşabilmesi için mağdura uygulanacak manevi cebrin, belli bir şiddete ulaşması, ciddi olması, mağdurun baskının etkisinden kolaylıkla kurtulma imkânının bulunmaması, yapılan hareketlerin mağdurun iradesini manevi baskı altında tutmaya uygun ve elverişli olması, vaat edilmesi veya sağlanması istenilen menfaatin hukuka aykırı olduğunun mağdurca bilinmesinin gerektiği...” Yargıtay 5.CD, 12.03.2012 tarihli bir kararında “...müştekinin eşinde lenf bezi kanseri olmakla birlikte, çok acil müdahaleye gereksinim duyduğuna ilişkin dosyada iddia ya da kanıt bulunmadığı, mağdurun başka bir doktor veya sağlık kuruluşuna başvurma ve karşılaştığı olumsuzlukları gidermek için şikayet olanağı varken, yasal olmadığını bildiği halde yaklaşık dört ay süreyle sanığa çıkar sağlayarak eşinin tedavisini sürdürdüğü, bu haliyle olayda icbar boyutuna ulaşmış bir zorlamadan söz edilemeyeceğinden irtikâp suçunun cebir unsurunun yasa, öğretisi ve uygulamanın kabul ettiği anlamda oluşmadığı...” Yargıtay 5. CD. 2008/3634 Esas 2012/1861 Karar. www.yargitaykararlari.com.tr. Erişim tarihi:01.03.2024.

olması gerekir.³⁵ Aksi halde kamu görevlisinin normalde yapması gerekmeyen bir işi, bir menfaat karşılığında yerine getirmesi rüşvet suçu kapsamında değerlendirilecektir. Örneğin, bir hastanın muayenesi sonrasında hekim muayene sonuçlarına göre herhangi bir istirahat raporu vermeyeceksen, kişinin hekime vereceği bir menfaat karşılığında istirahat raporu vereceğini ifade etmesi rüşvet kapsamında değerlendirilecektir. Bunun aksini düşünürsek; kişinin muayenesi sonucunda, bu kişinin hasta olduğu tespiti yapılmış ve hekim aslında bu kişiye istirahat raporu vermesi gerektiği konusunda karar vermiş ancak kişiden herhangi bir menfaat sağlamazsa, bu raporu vermeyeceği ve sağlığının kötüye gideceğini iletilmesiyle, kişiyi baskı altına alarak mağdurun hekime bir menfaat sağlamasını sağlamak icbar suretiyle irtikap suçu kapsamında değerlendirilmelidir.³⁶

³⁵ “...işbölümü çizelgelerine göre (...) Mahkemesinin tek numaralı dosyalarının duruşmalarında iddia makamını temsil etmekle görevli olan sanığın, katılanın tutuklu olan eşinin yargılamasının yapıldığı (...) Mahkemesinin (...) esas sayılı dosyası üzerinden görülmekte olan davada herhangi bir görev ve yetkisinin bulunmadığı, dolayısıyla somut olayda sanığın eyleminin 5237 sayılı TCY'nın 250/1. maddesinde düzenlenmiş olan (...) icbar suretiyle irtikap suçunu oluşturma olanağı bulunmamaktadır. Bu itibarla, (...) arabasının bakımını yaptırırken tanıştığı FK'nın bir suç dolayısıyla tutuklu olduğunu eşi katılan EK'dan öğrenen sanığın, bu kişinin tahliye edilmesini sağlamak konusunda yardımcı olacağı kanaatini uyandırarak katılıandan para talep etmek şeklinde gerçekleşen eyleminin 5237 sayılı TCY'nın 255. maddesinde düzenlenmiş olan görevine girmeyen veya yetkili olmadığı bir işi yapabileceği veya yaptırabileceği kanaati uyandırarak yarar sağlama suçunu oluşturduğu”, YCGK. E.2011/202, K.2011/221, 15.11.2011, <https://www.kazanci.com.tr>. Erişim tarihi:15.03.2024, Nevzat. Toroslu, Ceza Hukuku Özel Kısım. 9.Bs. Ankara, Savaş Yayın, 2018,s. 162.

³⁶ “...Rüşvet suçu bir kamu görevlisinin görevlerinin gereklerine aykırı olarak bir işi yapması veya yapmaması için kişiyle vardığı anlaşma çerçevesinde bir yarar sağlanmasıyla oluşacak ve ayrıca bu suçta her iki tarafın da gayri meşru zemin içinde bulunmaları gerekecek, taraflar arasında serbest irade ile yapılan anlaşmanın vuku bulduğu anda rüşvet suçu meydana gelecektir. Cebri İrtikap suçunda ise; kamu görevlisinin sıfat ve görevini kötüye kullanarak kişiyi tazyik etmesi ile başlayıp, bu sıkıştırma karşısında mağdurun da memurun haksız işlemlerini önlemek zorunluluğunu duyarak ona menfaat temin ve vaat etmesi ile oluşur. Kamu görevlisi açıkladığı istekler yerine getirilmezse mağdurun işini yapmayacağını söylemek suretiyle onu manevi cebir altında

3. Yarar Sağlama

İcbar suretiyle irtikâp suçu, neticeli bir suçtur. Bu suçun tamamlanması için failin mağduru icbar etmesi sonucunda, mağdur ya da onun adına bir başkasının faile yarar sağlaması veya bunu sağlamayı vadetmiş olması gerekir. Kanunda bu suçun oluşması için faile bir yarar sağlanması belirtilmiş; ancak bu yararın kapsamı hakkında herhangi açıklama yapılmamıştır. Kanaatimizce, mağdur tarafından faile verilen veya failin kazanımı haline gelen her şey yarar olarak algılanmalıdır.³⁷ Bu suç kapsamında akla gelen ilk yarar; para veya kıymetli eşyalar şeklindedir. Ancak bu suçun oluşması için kural olarak elde edilen veya vaat edilen yararın değerinin ne olduğunun önemi yoktur. Bu suçun neticelenmesinde, yararın oluşması yeterli olacaktır. Lakin doktrinde bu yarar konusunda farklı tartışmalar olmakla beraber; ağırlıklı görüş, yerine getirilen yararın miktarının ne olduğu ve manevi veya maddi olmasının öneminin olmadığı anlayışıdır. Kanunun icbarı açıklayan maddesinde, yarar konusunda herhangi bir kısıtlama getirilmemiş olmakla beraber; sonraki maddesinde daha az cezayı gerektiren nitelikli hal düzenlemesi

bulundurmaktadır. Böyle haksız bir durumla karşılaşan ve haklı işinin kamu görevlisi tarafından yapılmayacağı veya geciktirileceği ya da haksız bir muameleye maruz kalacağı endişesine kapılan mağdur belli bir şiddete ulaşmış olan bu manevi cebrin etkisiyle ve hakkını elde etmek zorunluluğu karşısında haksız olarak istediğini bildiği parayı ve sair menfaatleri kamu görevlisine vermekte ya da vaat etmektedir. Burada mağdur meşru zeminde bulunmaktadır. Dava konusu olaya gelince; sanık Mehmet'in İstanbul İl Tarım Müdürlüğünün 20/10/1999 tarihli protokolü ile Alibeyköy Baraj Gölü kısmen orta kısmen de uzun mesafe koruma alanında kalan Eyüp ilçesi Prinççi Köyü, 384 no'lu parselde hafriyat boşaltılarak mera ıslahı yapılması hususunda yasal olarak aldığı izinle çalışmalarına başladığı, suç tarihinde sanık Avni'nin sanık Mehmet'in aldığı yasal izin kapsamında hafriyat dökümü yapan kamyonlarına zorluk çıkarıp tutanak düzenleneceği ve iş yapmasının engelleneceği tehdidi ile kendisine menfaat elde etmeye teşebbüs ettiği ancak sanık Mehmet'in aşamalarındaki savunmasında sanık Avni'yi oyalamaya çalıştığını, herhangi bir para vermediğini belirttiğinin anlaşılması karşısında sanık Avni'nin eyleminin suç tarihinde yürürlükte bulunan TCK'nın 250/1. maddesinde düzenlenen cebri irtikaba teşebbüs suçunu oluşturduğu ve sanık Mehmet'in bu suçun mağduru olduğu gözetilmeden yazılı şekilde hüküm kurulması,...” Yargıtay 5. CD. T. 11.10.2012 , E. 2012/2016 K. 2012/10213.

³⁷ Erdal, Baytemir, Açıklamalı İçtihatlı, Kamu İdaresinin Güvenirliği ve İşleyişine Karşı Suçlar ile Banka Zimmeti, Ankara, 2011, s.734-735.

yapılmıştır. Bu nitelikli hal şöyle açıklanmıştır: “irtikâp edilen menfaatin değeri ve mağdurun ekonomik durumu göz önünde bulundurularak, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarısına kadar indirilebilir”. İcbarın nitelikli hali açıklanırken, failin sağlayacağı yararı niteliksel olarak ortaya konulmuştur. Bu maddenin açıklamasından çıkarılan sonuç, yukarıda yaptığımız değerlendirmenin aksine herhangi bir maddi değer olduğudur. Bu suçun nitelikli halinin yer aldığı kanun maddesinde, yarar kavramı, ekonomik değeri olan bir şey olarak ortaya konulmuştur. Dolayısıyla bu suçun tamamlanmasında değerlendirilen yarar kavramını, ekonomik değer olarak failde artı sağlayan, mağdurda azalış sağlayan her şey olarak açıklamak doğru olacaktır.³⁸ Eğer fail mağduru manevi bir yarar ile icbar ediyorsa bu suçu diğer suçlar açısından da ayrıca değerlendirmek doğru olacaktır. İcbar suretiyle irtikâp suçu, fail açısından kazandırıcı, mağdur açısından zarara uğraticı bir eylem içerir. Failin mağduru icbar ederken talep ettiği ve mağduru borçlandırıcı bir zarara uğratan şey henüz yerine getirilmemiş olsa bile icbar suretiyle irtikâp suçu açısından suçun yarar kısmı oluşmuştur.³⁹ Mağdur faile vereceği yararı, kendi ekonomik değerinden henüz çıkarmamış olsa bile gelecek zaman içinde kendi ekonomik değerinde bir azalmayı taahhüt etmiş ise, bu suç açısından yarar sağlama unsuru yerine getirilmiş olacaktır. İcbar suretiyle irtikâp suçu oluşumu için zorunlu unsur olan yarar sağlama, direkt faile yarar sağlama şeklinde olmayabilir; failin bu yararı başkasına sağlanmasını talep etmesi halinde de icbar suretiyle irtikâp suçu işlenmiş olur. İcbar suretiyle irtikâp suçunda mağdurun direkt kendisinin faile yardarda bulunması gerekmez, mağdur adına faile verilen yarar da bu suç kapsamında değerlendirilmelidir.⁴⁰ Ayrıca icbar suretiyle irtikâp suçunun oluşumuna sadece yararın icra edilmesi yetmez; aynı zamanda yerine getirilen veya taahhüt edile yararın failin icbar hareketi ile nedensellik bağı ile bağlı da olması gerekir.

³⁸ Tezcan, Ruhan Erdem, Murat Önok, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s. 1293.

³⁹ Koca, İrtikâp Suçu, s. 256.

⁴⁰ Mustafa, Avcı, “Türk Hukukunda Hekimin İrtikâp Suçu (TCK m. 250)”, Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu, TBB Yayınları, Ankara 2008, s. 484, s. 664.

D. Hukuka Aykırılık Unsuru

İcbar suretiyle irtikâp suçu, kamu görevlisinin görevinin kendisine sağladığı nüfuzunu kötüye kullanarak, fayda sağlamaya çalışması ile tipik hareket ile mümkün olduğundan dolayı hukuka uygunluk durumundan bahsetmek mümkün olmayacaktır.⁴¹ İcbar edilen mağdur açısından da haklı olarak yerine getirilmesi gereken bir unsurun yerine getirilmeyeceği endişesiyle faile yarar sağlama ile bu suç tamamlanmış olacağından dolayı hukuka uygunluk sebebi ortaya konulamayacaktır.

IV. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ ŞEKİLLERİ

A. Teşebbüs

TCK’da icbar suretiyle irtikâp suçunun tanımlanmasına bakıldığında, irtikâp suçunda yarar vaadinde bulunulması ile bu suçun unsurlarının yerine geldiği ve tamamlandığı anlaşılmaktadır. Kanunun lafzına ve madde gerekçesine bakıldığında ise sadece yarar vaadinde bulunmuş olması ile suçun tamamlanmış olduğu anlamına gelmemektedir. Bu suçun işleniş esnasında, teşebbüs halinde kalma süreci, bu suç bakımından mağdur ve fail açısından da mümkün olacaktır.⁴² Fail açısından değerlendirildiğinde; fail icbar eylemine başlamış ancak tamamlamayıp veya mağdurdan elde edeceği yararı henüz elde edememiş ise, suçun fail açısından teşebbüs halinde kaldığını belirlemek mümkün olacaktır.⁴³ Mağdur açısından icbar suretiyle irtikâp suçunun teşebbüs halinde kalması hali, mağdurun faile sağlayacağı faydayı henüz gerçekleştirilmemiş olması şeklindedir. Nitekim Yargıtay birçok kararında bu suçun teşebbüs aşamasında kalabileceğini ortaya koymaktadır.⁴⁴⁴⁵

⁴¹ Yokuş Sevük, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 860.

⁴² Tezcan, Erdem, Önok. Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, s.1295; Yokuş Sevük, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 861.

⁴³ Özbek, Doğan, Bacaksız. Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 1081; Yokuş Sevük, Handan. Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler. s. 859-860.

⁴⁴ Yargıtay’a göre, “Tedaş Derik İşletme Şefliğinde görevli sanığın kasap olan müşterinin iş yerine giderek denetim yaptığı, elektrik gücünün olması gerekenden az olduğunu, bunun yükseltilmesi için 70.000.000 lira vermesi

gerektiğini ve aksi takdirde elektriğinin kesileceğini belirtmek suretiyle cebri irtikâp suçunu işlediği iddia ve kabul edilmiş ise de; sanığın talebi karşısında müştekinin henüz para vermeden ve açıkça bir çıkar sağlama vaadinde bulunmadan durumdan şüphelenip konuyu C. Savcılığına intikal ettirdiği, aldığı talimat üzerine suçun tespiti amacıyla paranın verilmesinden sonra sanığın yakalandığının tüm dosya içeriğinden ve müşteki beyanlarından anlaşılmasına göre, olayda sanığın belli yoğunluğu ve icbar boyutuna varan söz ve davranışı bulunmadığından cebri irtikâp suçunun unsurlarının oluşmadığı, bilirkişi raporunda ek güç tesisi ve dolayısıyla ek tesise iştirak bedeli ve teminat ödemenin gerekmediği savunmada ileri sürüldüğü gibi bağlı gücün yükseltilmesinin gerekmesi halinde dahi Mardin Elektrik Dağıtım Müessesinin yazılarına nazaran ödenmesi gereken paranın istenenenden az olduğu, sanığın bu şekilde sabit olan vazifesini suiistimal ederek parayı isteme eyleminin menfaatin sağlanmaması veya bu yolda vaadin bulunmaması ve paranın sanığın yakalanması gayesiyle verilmesi sebeplerinden dolayı TCK'nin 209/2. ve 61. maddelerine uyan ikna suretiyle irtikâba eksik teşebbüs suçunu oluşturduğu gözetilmeden, yazılı biçimde cebri irtikâptan hüküm kurulması” Y.5.CD. 19.01.2004, E.2003/5268 – K.2004/37, www.kazanci.com.tr. Erişim tarihi:01.03.2024. “Sübutu kabul edilen olayda; ayağının kırılması nedeniyle 17.05.2000 gecesi Denizli Devlet Hastanesine yatırılan müştekinin babası ertesini gün muayene edip ameliyat edilmesi gerektiğini, ancak el emeği 300–350 milyon lira alacağını söyleyen, istediği bu paranın tedarik edilmemesi nedeniyle ameliyatı 22.05.2000 gününe kadar geciktiren, bundan sonra da “para vermezsen babanı taburcu etmeyeceğim” diyerek taburcu işlemini geciktiren sanık doktorun süregelen icbarına maruz kalan müştekinin, haksız menfaat sağlamayı düşünmeyip sanığın yakalanmasını temin etmek amacıyla para vermeye rıza göstermiş gibi görünüp aynı gün durumu polise intikal ettirerek aldığı talimat üzerine 150.000.000 lirayı vererek sanığı yakalattığı, bu itibarla sanığın eyleminin cebri irtikâba eksik kalkışma (teşebbüs) derecesinde kaldığı gözetilmeden tamamlandığından bahisle yazılı şekilde hüküm kurulması” Y.5.CD. 11.07.2001, 3098/4859, Karar için bkz. HAKERİ; (Tıp Hukuku 5. Baskı...), s.799. “...Vergi mükellefi olan müdahili mali araştırmaya tabi tutup fazla vergi keseceğinden bahisle korkutarak komşusu ve arkadaşı olan diğer sanık vasıtasıyla para talep ettiği, katılanın isteği kabul etmiş gözükerek 20.03.2002 günü C. Savcılığına müracaat edip durumu bildirdiği, suçun ve failerin belirlenmesi amacıyla tespiti yapılan para ve çekin katılan tarafından sanık N...’ye ait işyerinde teslim edilmesini müteakip yapılan operasyonla suça konu çek ve paranın sanığın işyerinde bulunan kutuda gizlenmiş olarak bulunduğu anlaşılması karşısında, sabit olan ancak, henüz menfaat vaadinin sağlanamamış olması ve olayın ortaya çıkarılması için para ve çekin verilmiş olması nedeniyle teşebbüs aşamasında kalan cebri irtikâba

B. Suça İştirak

TCK'nın 40. maddesinin 2. fıkrasında, “*özgü suçlarda, ancak özel faillik niteliğini taşıyan kişi fail olabilir. Bu suçların işlenişine iştirak eden diğer kişiler ise, azmettiren veya yardım eden olarak sorumlu tutulur*” şeklinde yapılan açıklama ile özgü suçlar kapsamında olan suçlarda bu suça özgü olan özel faillik durumundaki kişiler bu suça iştirak edebilir.⁴⁶ İcbar suretiyle irtikâp suçu da, özgü suç tiplerinden olması nedeni ile bu suçun faili sadece kamu görevlisi olabilecektir. İcbar suretiyle irtikâp suçunun işleniş aşamasında, suça iştirak eden kamu görevlisi olmayan kişiler, bu suç kapsamında azmettiren veya yardım eden olabilir.⁴⁷ İcbar suretiyle irtikâp suçu, müşterek faillik hükümleri çerçevesinde değerlendirildiğinde, bu suçu birden fazla fail birlikte işleyebilecektir. Ancak bu suç kapsamında failerin müşterek faillik kapsamında değerlendirilebilmesi için failin hem suçun eylemi üzerinde tam hâkimiyetinin olması ve bu kişilerin kamu grevlisi olmasının yanı sıra failerin tamamı açısından da görevin sağladığı nüfuzun kötüye kullanılması şartının da sağlanması gerekecektir.⁴⁸ Bu çerçevede müşterek faillikten bahsetmek için ilk olarak failin sıfatına bakmak gerekir. Fail kamu görevlisi değilse, bu suç açısından temel olarak fail olamayacağından dolayı müşterek fail olarak da değerlendirilemeyecektir. Bunun dışında müşterek failin sadece kamu

teşebbüs ve buna katılma niteliğinde...” Yargıtay 5. CD. 05.11.2011 T. 2007/4995 E. 2011/21609 K. “Şikâyetçi A.nın manevi zor kullanarak yasadışı çıkar sağlama yolundaki isteğini geri çevirdiği, manevi zorla yiyicilik cebri irtikâp suçunun niteliğine göre bu suça ancak eksik derecede kalkışma olanağı bulunduğu gözetilmeyerek” Y.5.CD. 28.01.1997, 2452/2610 Karar için bkz. MALKOÇ İsmail; Zimmet-İrtikâp Rüşvet Suçları, Malkoç Yayınevi, Ankara 2010, s. 1719.

⁴⁵ Hakeri, Tıp Ceza Hukuku, s. 403.

⁴⁶ Erkan, Sarıtaş “İcbar Suretiyle İrtikâp Suçu (TCK m. 250/1), s.716., Mahmut, Koca, İlhan Üzülmöz. Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 2. bs. Ankara: Adalet, 2022. s. 896.

⁴⁷ Zekeriya Alper, İnanç Türk Ceza Kanunu’nda İrtikâp Suçu, Oniki Levha Yayınları, İstanbul 2013, s. 126.

⁴⁸ Nevzat, Toroslu, Haluk, Toroslu, Ceza Hukuku Özel Kısım, s. 306.; Yargıtay 5. CD, T. 05.06.2015, E. 2015/5329, K. 2015/12132; Yargıtay 5. CD, T. 14.10.2015, E. 2013/11678, K. 2013/15071; Yargıtay 5. CD, T. 11.04.2019, E. 2016/6749, K. 2019/4217, <https://karararama.yargitay.gov.tr> Erişim tarihi: 01.03.2024.

görevlisi olması, bu suçun müşterek faili olarak değerlendirmek için yeterli olamayacaktır. Aynı zamanda bu suç kapsamında oluşan fiilin bu kamu görevlisinin görevi ile ilgili olması gerekir. Sonuç olarak, bir kişinin, bu suç kapsamında müşterek fail olarak değerlendirilmesi için, kamu görevlisi olmasının yanı sıra bu kamu görevlisi ile fiilin görev açısından ilişkisi olması gerekmektedir. Ancak kişi kamu görevlisi olmasına rağmen bu suç kapsamındaki fiil, kamu görevlisinin görev alanına girmiyorsa, failler azmettiren veya yardım eden olarak değerlendirilebilir. Ayrıca bu suç tipi için kanunda müşterek faillik ile ilgili olarak düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme müşterek failliği, “irtikâp suçunun işlenmesine kasten göz yuman denetimle yükümlü kamu görevlisi, işlenen suçun müşterek faili olarak sorumlu tutulur.”⁴⁹ şeklinde ortaya koymuştur. Bir kimsenin icbar suretiyle irtikâp suçu nedeniyle müşterek fail olarak sorumlu tutulabilmesi için; müşterek faillik açısından denetim görevinin söz konusu olması, fiil ve işlemleri bu denetim görevinin kapsamına giren asıl fail olan kamu görevlisinin icbar suretiyle irtikâp suçunu işlemiş olması ve müşterek fail olan denetimle yükümlü kamu görevlisinin ise buna göz yummuş olması şeklinde üç unsurun da birlikte bulunması gerekir.⁵⁰

C. İctima

İcbar suretiyle irtikâp suçu, içtima hükümlerinin uygulanabildiği suç tipidir. İcbar suretiyle irtikâp suçu ile beraber ayrıca başka bir suç işlenmiş ise, ayrı suç hükümlerine göre cezalandırılır. TCK m. 42/1’de “biri diğerinin unsurunu veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturması dolayısıyla tek fiil sayılan suçta bileşik suç denir. Bu tür suçlarda içtima hükümleri uygulanmaz” şeklinde yer almaktadır. Bu yüzden fail, icbar suretiyle irtikâp suçunu işlerken, bu suçun asli unsuru olan icbar eylemi, tehdit suçunun unsuru olarak değerlendirilemeyecektir. İrtikâp suçu,

⁴⁹ Türk Ceza Kanunu 251. Madde

⁵⁰ “...Eylem tarihinde S. Belediye Başkanlığında işçi olarak çalıştığı anlaşılan sanığın, hakediş belgelerinin düzenlenmesinde ve ödemelerde görevli olup olmadığı araştırılarak, görevli olmadığı belirlenmesi halinde, özgü suç niteliğinde olan irtikâp suçundaki hukuki sorumluluğunun TCK’nın 40/2. maddesine göre azmettiren veya yardım eden olarak değerlendirilebileceği gözetilmeksizin, eksik inceleme ve yetersiz gerekçeyle yazılı şekilde hüküm kurulması....Yargıtay 5. CD. 10.12.2013 T. 2012/12498 E. 2013/11962 K. www.kazanci.com.tr. Erişim tarihi:01.03.2024

genel olarak görevi kötüye kullanma suçunun özel bir şeklidir. Bu yüzden icbar suretiyle irtikâp suçunda, kamu görevlisi, nüfusunu kötüye kullanarak icbar ederek kendine menfaat sağladığı için bu fiilden dolayı ayrıca görevi kötüye kullanma suçundan ceza verilemeyecektir.⁵¹

Failin farklı zamanlarda, aynı mağdura yönelik farklı irtikâp türleriyle suç işlemesini zincirleme suç kapsamında değerlendirip faile müeyyidesi ağır olan ceza verilir. Bu ceza TCK 43. maddesi uyarınca artırılması gerekir.⁵² Fail değişik zamanlarda farklı mağdura icbar suretiyle irtikâp suçunu işlemesi olayında; her bir fiil ayrı ayrı suç olarak gerçek içtima kurallarınca cezalandırılır.⁵³

V. MUHAKEME

İcbar suretiyle irtikâp suçunun faili, sadece kamu görevlisi olabilmektedir. İlk bakışta bu suçun failinin kamu görevlisi olması sebebi ile bu suçun soruşturulması 4483 sayılı Kanun⁵⁴ gereğince izin

⁵¹ Koca, Üzülmöz, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler. 6. Bs.,s.959: Yokuş Sevik, 863: Artuk, Gökçen, Yenidünya, 5237 Sayılı Kanuna Göre Hazırlanmış Ceza Hukuku Özel Hükümler, 12. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, Ekim 2012, s. 843; Özbek, Kanbur, Bacaksız, Doğan, Tepe, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 4. Baskı, Seçkin Hukuk, Ankara, Ekim 2012, s. 965-966.

⁵² Koca, Üzülmöz. Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 2. baskı S.897., Özbek, Doğan, Bacaksız. Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler. 16. Bs., s. 1082.

⁵³ Özbek, Kanbur, Bacaksız, Doğan, Tepe, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 4. Baskı, s.966: “Sanığın aynı anda, aynı amaçla birden fazla kişiden para almaktan oluşan eylemleri zor yoluyla iyicilik suçunun maddi ögesi içinde bulunduğundan, ayrı bağımsız suçlar olmayıp zincirlenen tek suç oluşturmaz.” Y.5.CD. 19.10.1988, 2394/6303 “müteselsil suçun varlığının kabulü için ortada birden fazla suç bulunması, bu suçların kanunun aynı hükmünü ihlal etmesi ve bu birden fazla suçların aynı suç işleme kararına bağlanabilmesi gerekmektedir. Sanığın çeşitli tarihlerde, değişik kişileri mağdur ederek yaptığı ikna suretiyle irtikâp eylemlerinde kast ve suç işleme kararının birliğinden söz edilemeyeceği, dolayısıyla sübutu kanıtlanabilen eylemlerinden her birinin ayrı bir irtikâp suçunu oluşturacağı göz önünde tutulmaksızın yazılı şekilde hüküm tesisi yasaya aykırıdır” YCGK. 21.12.1981, 372/441.

⁵⁴ 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4483.pdf>

muhakeme şartına bağlı gibi görünse de, 3628 sayılı Kanun m. 17/1 çerçevesinde⁵⁵ irtikâp suçları açısından kural olarak bu şart aranmaz. Bu yüzden icbar suretiyle irtikâp suçu, resen soruşturma ve kovuşturma yapılacak bir suç tipidir.⁵⁶ Ancak icbar suretiyle irtikâp suçunu işleyen

(erişim tarihi: 08.04.2021) Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun m.2: “Bu Kanun,Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürüttükleri kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevleri ifa eden memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle işledikleri suçlar hakkında uygulanır. Görevleri ve sıfatları sebebiyle özel soruşturma ve kovuşturma usullerine tabi olanlara ilişkin kanun hükümleri ile suçun niteliği yönünden kanunlarda gösterilen soruşturma ve kovuşturma usullerine ilişkin hükümler saklıdır. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali genel hükümlere tabidir. Disiplin hükümleri saklıdır.”

⁵⁵ 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3628.pdf>, Erişim tarihi: 01.03.2024. “Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu md.17: “ Bu Kanunda ve 18.6.1999 tarihli ve 4389 sayılı Bankalar Kanununda yazılı suçlarla, irtikâp, rüşvet, basit ve nitelikli zimmet, görev sırasında veya görevinden dolayı kaçakçılık, resmî ihale ve alım ve satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarının açıklanması veya açıklanmasına sebebiyet verme suçlarından veya bu suçlara iştirak etmekten sanık olanlar hakkında 2.12.1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaz. Yukarıdaki fıkra hükmü müsteşarlar, valiler ve kaymakamlar hakkında uygulanamaz. Görevleri veya sıfatları sebebi ile özel soruşturma ve kovuşturma usulüne tabi olan sanıklarla ilgili kanun hükümleri saklıdır.”, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3628.pdf> erişim tarihi: 01.03.2024)

⁵⁶ Artuk,Gökçen,Yenidünya,5237 Sayılı Kanuna Göre Hazırlanmış Ceza Hukuku Özel Hükümler, 12. Baskı,,s.845. ; “...3628 sayılı Kanunun 17. maddesi ile maddede sayılan suçlardan sanık olanlar hakkında 4483 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanamayacağı kabul edilerek belirtilen suç tipleri bakımından Cumhuriyet savcılarının doğrudan soruşturma yapma yetkileri bulunduğu kabul edilmiştir. 3628 sayılı Kanununun 17. maddesinde sayılan suçlar nedeniyle kamu davasının açılması durumunda bu suçlardan sanık olanlar hakkında 4483 sayılı Kanunun uygulama alanı kalmayacak, bu nedenle kovuşturma evresinde suçun niteliğinin değişerek 3628 sayılı Kanun dışına çıkması durumunda dahi idari merciden izin alınmasına gerek bulunmayacaktır. Zira ceza davasının konusu, iddianamede belirtilen maddi vakıalarla sınırlı olup, iddianamede yazılı hukuki nitelendirme ile bağlı

fail konumundaki kişiler; müsteşarlar, vali ve kaymakam ise 3628 sayılı Kanun m.17/2 hükmü uyarınca resen soruşturma yapılamayacak olup; 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümlerine göre yetkili makamlardan izin alınması gerekecektir. Cumhuriyet savcısı irtikâp suçu için soruşturma yaparken, bu suçun, CMK’nın 135, 139 ve 140. maddelerinde sayılan katalog suçlar içinde olmaması nedeni ile iletişimin denetlenmesi yolu (CMK m. 135) ile veya gizli soruşturmacı görevlendirerek (CMK m. 139) veya teknik takip yolu (CMK m. 140) ile delil toplayamayacaktır. Ancak irtikâp suçunun işlenmesi, örgütsel bir faaliyet şeklinde oluşmuş ve suçun işlendiğine dair kuvvetli şüphe varsa ve başka yollarla delil elde edilmesi mümkün değilse, denetlenmesi gizli soruşturmacı veya teknik takip yolu ile delil toplanabilecektir. TCK m.250/1–2 yer aldığı üzere ikna ve icbar suretiyle irtikâp suçlarında görevli ve yetkili mahkeme, suçun işlendiği yer ağır ceza mahkemesidir. İrtikâp suçlarına karşılık düzenlenen ceza; icbar suretiyle irtikâp suç için 5 yıldan 10 yıla kadar hapis; ikna suretiyle irtikâp suçu için 3 yıldan 5 yıla kadar hapis, hatadan yararlanmak suretiyle irtikâp suçu için 1 yıldan 3 yıla kadar hapis yaptırımı şeklinde olup irtikâp suçunun şekline göre sınıflandırmıştır.

VI. SONUÇ

TCK’nın 250. maddesi, 6352 sayılı kanun ile “*kamu görevlisinin haksız tutum ve davranışları karşısında, kişinin haklı bir işinin gereği gibi, hiç veya en azından vaktinde görülmeyeceği endişesiyle, kendisini mecbur hissederek, kamu görevlisine veya yönlendireceği kişiye menfaat temin etmiş olması halinde, icbarın varlığı kabul edilir.*” şeklinde değişikliğe uğramış ve yapılan bu değişiklikle daha önce yapılan icbar tanımı üzerindeki çelişkiler giderilmiş; icbarın tanım daha somut hale getirilmiştir. Bu düzenleme ile suçlama esnasında oluşacak belirsizlikler azalmıştır.

bulunmayan mahkemeler, değişen suç niteliğine göre ek savunma hakkı tanımak suretiyle hüküm kurabilecektir. Aksi kabul, gerek 3628 gerekse 4483 sayılı Kanunun amaçlarına ve ceza muhakemesinin temel ilkelerinden olan süreklilik ve kesintisizlik ilkelerine de aykırılık teşkil edecektir...” Yargıtay CGK, T. 03.11.2015, E. 2014/855, K.2015/356, www.kazanci.com.tr.Erişim tarihi:01.03.2024.

İcbar suretiyle irtikâp suçu, bir görev suçudur; yalnızca kamu görevlisi olanlar işleyebilecektir. Ancak irtikâp suçu, faili bazı meslek mensubu olan kamu görevlilerince daha sık işlenen bir suçtur. İcbar suretiyle irtikâp suçu, daha çok teknik bilgi ve tecrübenin önem kazandığı ve mesleki yeterliliklerin önemsendiği sağlık hizmetleri sunumunda sıkça karşılaşılan bir suç tipidir. Sağlık hizmetleri sunumunda daha çok karşılaşılan bir suç olmasının iki büyük nedeni vardır: Birincisi, mağdurun konumlandığı yer; biyopsikososyal açıdan tam iyilik halinde olmayan yani hasta olan kişiler olması, yani mağdurun “hasta” olma hali onun fail tarafından yapılan icbar hareketlerine daha çabuk ve sorgulamadan cevap vermesini sağlayacaktır. İkincisi ise, sağlık mesleğinin çok fazla teknik ve mesleki beceri içermesi, sağlık terminolojisinin günlük hayat terminolojisinden çok uzak olmasıdır. Bu bakımdan sağlığını kaybetme korkusu yaşayan bir mağdurun, nitelikli bir şekilde düşünme ve doğru kararlar alabilme kabiliyetinin zayıfladığını, bu bağlamda iradesinin kırılmasının daha kolay olacağını kabul etmek gerekir. Sonuçta sağlık çalışanı olmayan kamu görevlisinin, icbar eyleminin muhatabı olan mağdur ile sağlık çalışanı olan kamu görevlisinin icbar eyleminin muhatabının biyopsikososyal durumu aynı olmayacaktır. Bu nedenle sağlık sektörü içerisinde sağlık hizmeti sunumu ile bağlantılı kamu görevinde, bu suçun icbar halinin meydana gelmesi ve sonuçlanması mağdur açısından daha kolay olacaktır.

Sağlık hizmetleri sunumunda işlenen icbar suretiyle irtikâp suçunda, asıl önemli olan eylem, icbarın nasıl bir zamanda ve yerde meydana geldiğidir. İcbar edilen mağdurun, sağlık çalışanın taleplerinin yerine getirilmemesi sonucunda, kendisinin veya yakının vücut bütünlüğüne zarar geleceği endişesini yaşaması; onun icbar edenin tüm taleplerini yerine getirmeyi zorunlu hale getirir.

Toplumda sıkça kullanılan “bıçak parası” terimi de icbar suretiyle irtikâp suçu kapsamında değerlendirmek doğru olacaktır. Bıçak parası dediğimiz icbar hali ile en çok karışan suç tipi rüşvet suçudur. Rüşvet suçunda, rüşvet alan ile rüşvet veren arasında tam bir uzlaşma vardır.⁵⁷ Aralarında yapılan işlem hukuka aykırı olsa bile aralarında birbirlerini borçlandıran bir anlaşma vardır.⁵⁸ İcbar suretiyle irtikâp suçunda ise failin icbarı karşısında manevi olarak sağlıklı olmayan ve iradesi icbar ile

⁵⁷ Hakeri, Tıp Ceza Hukuku, s. 395.

⁵⁸ Hakeri, Tıp Ceza Hukuku, s. 410.

sakatlanan bir mağdur vardır.⁵⁹ Dolayısıyla rüşvetten farklı olarak taraflardan birinin iradesinin sakatlandığı bir anlaşma vardır. Bu yüzden mağdurun içinde bulunduğu manevi zorluğun kullanılarak onun bu anlaşmaya onay vermesi halinde, rüşvet suçundan bahsetmek mümkün değildir. Sağlık hizmetleri sunumunda; özellikle de tedavi hizmetlerinin sunumunda çok sık karşılaşılan icbar eylemini dikkatlice inceleyip icbar suretiyle irtikap suçu kapsamında değerlendirip soruşturma açmak daha doğru olacaktır. Sağlık hizmetleri sunumunda icbar suretiyle irtikap suçunun işlenmesini azaltmanın en önemli yolu, halk sağlığı eğitimleri kapsamında hastaların hasta hakları açısından nitelikli olarak eğitilmesi ile mümkün olacaktır. Bunun dışında bir diğer yol ise, idarenin denetim yetkisini kullanarak sağlık çalışanlarının yaptıkları hizmeti yerinde denetlemektir.

⁵⁹ Hakeri, Tıp Ceza Hukuku, s. 399.

KAYNAKÇA

Artuk Mehmet Emin, Gökçen Ahmet, Alşahin Mehmet Emin, Çakır Kerim, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 20. b., Ankara, Adalet Yayınevi, 2022.

Avcı Mustafa, "Türk Hukukunda Hekimin irtikâp Suçu (TCK m. 250)", Türk-Alman Tıp Hukuku Sempozyumu, TBB Yayınları, Ankara 2008.

Baytemir Erdal, Açıklamalı İçtihatlı, Kamu İdaresinin Güvenirliliği ve İşleyişine Karşı Suçlar ile Banka Zimmeti, Ankara, 2011.

Erdener Yurtcan, , Yargıtay Kararları Işığında Rüşvet – Zimmet – İrtikap - Görevi Kötüye Kullanma, Ankara, 4. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2021.

Hafizoğulları Zeki, Özen Muharrem, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Millete ve Devlete Karşı Suçlar, 1. Baskı, Ankara, Legal Kitapevi, 2016.

Hakeri Hakan, Tıp Ceza Hukuku, 5. Baskı, Ankara, Seçkin Yayın, 2024.

Hakeri Hakan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012.

İnanç Zekeriya Alper, Türk Ceza Kanunu'nda İrtikap Suçu, Oniki Levha Yayınları, İstanbul 2013.

Kitapçioğlu Yüksel Tülay, Özgü Suç, İstanbul, Oniki Levha Yayın, 2021.

Koca M. Reis, "İrtikâp Suçu." *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 6 (2015): 247-279.

Koca Mahmut, Üzülmüş İlhan, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 8. b., Ankara, Adalet Yayınevi, 2022.

Malkoç İsmail, Zimmet-İrtikap Rüşvet Suçları, Malkoç Yayınevi, Ankara 2010.

Özbek Veli Özer, Doğan Koray, Bacaksız Pınar, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 17. b., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2022.

Özgenç İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 18. b., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2022.

Öztürk Bahri, Erdem Mustafa Ruhan, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 12. Baskı, Seçkin-Hukuk, 2012.

Sağlık Hizmetlerinin Sunumunda “Bıçak Parası” Almanın İcbar Suretiyle İrtikâp Suçu Açısından Değerlendirilmesi

Sarıtaş Erkan “İcbar Suretiyle İrtikâp Suçu (TCK m. 250/1)”. AÜHFD, C. LXXI, S. 2, 2022.

Soyaslan Doğan, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 13. b., Ankara, Yetkin Yayınları, 2020.

Tezcan Durmuş, Erdem Ruhan, Önok Murat, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, 20. b., Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2022.

Toroslu, Nevzat ve Toroslu Haluk, Ceza Hukuku Özel Kısım, Ankara, Savaş Yayın, 2021.

Üzülmez İlhan, Yeni Ceza Kanunu’nda İrtikâp Suçu, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt:14. Sayı:2,2006.

Yokuş Sevik Handan, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 4. b., Ankara, Adalet Yayınevi, 2022.

Yurtcan Erdener. Yargıtay Kararları Işığında Rüşvet-Zimmet-İrtikâp-Görevi Kötüye Kullanma, 3. bs. Ankara, Seçkin Yayın, 2020.

Yüksektepe Mert Asker, Rüşvet ve İrtikap, İstanbul, Aristo Yayınevi, 2018.

Yargı Kararları

Y.5.CD. 19.10.1988, 2394/6303.

YCGK. 21.12.1981, 372/441.

Y.5.CD, 07.08.1987, 3713/4419.

Y.5.CD, 25.12.1986, 4837/5641.

Y. CGK, 03.11.2015, E. 2014/855, K.2015/356.

Y. 5. CD, T. 05.06.2015, E. 2015/5329, K. 2015/12132.

Y. 5. CD, T. 14.10.2015, E. 2013/11678, K. 2013/15071.

Y. 5. CD, T. 11.04.2019, E. 2016/6749, K. 2019/4217.

Y. 5. CD. 10.12.2013 T. 2012/12498 E. 2013/11962 K.

Y.5.CD. 19.01.2004, E.2003/5268 – K.2004/37.

Y.5.CD. 28.01.1997, 2452/2610.

Y. 5. CD. 05.11.2011 T. 2007/4995 E. 2011/21609 K.

Y.5.CD. 19.01.2004, E.2003/5268 – K.2004/37.

Y.5.CD. 11.07.2001, 3098/4859.

Süleyman AKKAYA

Y.5.CD. 28.01.1997, 2452/2610.

Y.5.CD. 11.07.2001, 3098/4859).

Y.5. CD. 19.03.2008, 35/2244.

Y 5. CD. 02.05.2014 T. 2014/2966 E. 2014/4881 K.

Y.CGK,T.6/5/2021,E.2020/276,K.2021/201.

Y.CGK,T.30.03.2010,E.2009/5-167,K.2010/70.

Y.CGK,T.6/5/2021,E.2020/276,K.2021/201

Y.CGK,T.6/5/2021, E.2020/276,K.2021/201.

Y.5.CD. 30.10.2002, 7872/6911.

Y. 5. CD. T.12/7/2018,E.2016/6294,K. 2018/5328.

Y.CGK., T. 30/03/2010,E.2009/5-167,K.2010/70.

Y. 5. CD.,T. ,E.2017/1495, K.2020/9248.

İnternet Adresleri

<https://www.etimolojiturkce.com/arama/rkb>.

<https://sozluk.gov.tr>.

www.kazanci.com.tr.